

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Områdeplan og skjøtsels- og vedlikeholdsplaner for Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme

Fylkesmannen i Vestfold

November 2008

1. Innledning

Områdeplanen for "Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme" dekker alle øyer i skjærgårdsavsnittet som ikke har fastlandsforbindelse. Ormø – Færder landskapsvernområde dekker med få unntak samme område. Arbeidet med forvaltningsplan for landskapsvernområdet er så vidt startet opp og forventes ferdig i 2011. Planen som nå er utarbeidet som følge av "Utvalgte kulturlandskap i jordbruket" er kalt en områdeplan for å holde planene fra hverandre.

Forvaltningsplanen kan/vil legge føringer for områdeplanen som nå er utarbeidet og planen vil derfor måtte justeres underveis. Koblingen av disse planene vil totalt sett gi et godt utgangspunkt for forvaltning og fremtidig drift av skjærgårdsområdet.

Det foreligger mye dokumentasjon og kartlegging av verdier i deler av området. For andre deler er det behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget ytterligere. Det er også svært viktig at kunnskapen sammenstilles med tanke på praktisk skjøtsel. – utarbeidelse av skjøtelsesplaner.

Vestfold fylkeskommune og Fylkesmannen i Vestfold har samarbeidet om å utarbeide områdeplanen. I tillegg har kommunene og brukerne i området bidratt med nyttige innspill.

Planen er ikke dekkende på alle områder og det er klare behov for supplering. Den må derfor sees som et første innspill til en forvaltningsplan.

2. Forvaltningsplan

2.1 Innledning

- Utvalgte kulturlandskap i jordbruket
Regjeringen har bestemt at spesielt verdifulle kulturlandskap skal ha fått en særskilt forvaltning innen 2010. Områdene vil få status som "Utvalgte kulturlandskap i jordbruket".

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket skal være landskapsområder med store kulturhistoriske og biologiske/økologiske verdier. Det vil si helhetlige landskap formet av langvarig kontinuerlig tradisjonell bruk. Vekten skal legges på verdier, strukturer og landskap som er preget av tradisjonelle driftsformer og byggeskikk. Områdene skal sikres langsiktig forvaltning, ved forutsigbar drift, skjøtsel og vedlikehold. *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* skal gi kunnskap og opplevelser og være en ressurs for fremtiden, både for allmennheten, for eieren/brukeren selv og for forvaltning og forskning.

- Målgruppe for planen:
Målgruppen for planen vil være kommunene, eiere/brukere, fylkeskommunen, fylkesmannen, næringsorganisasjoner, frivillige organisasjoner, forsøksringer m.fl.
- Organiseringen av arbeidet med forvaltningsplanen/områdeplanen

Arbeidet med forvaltningsplanen er ledet av en arbeidsgruppe bestående av fylkeskommunen og fylkesmannens miljø- og landbruksavdelinger. Arbeidet er utført i nært samarbeid med Nøtterøy og Tjøme kommuner og fastboende brukere på øyene. Næringsorganisasjonene er orientert om arbeidet.

- Områdets planstatus:
Området dekker hele skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme og grensene samsvarer i stor grad med Ormø – Færder landskapsvernområde. I kommuneplanene er det meste av området båndlagt etter naturvernloven og resten ligger som LNF-områder.

2.2 Områdebeskrivelse

- Beskrivelse av området:
Skjærgården Nøtterøy og Tjøme øst ligger i Vestfold og tilhører landskapsregion 1: Skagerrak-kysten, landskapsunderregion 1.01: Ytre Oslofjord, og landskapstype 1t4: Ytre Oslofjordens øyrike (NIJOS-rapport 3/98, Landskap i Vestfold fylke)

Området omfatter til sammen 63 større og mindre øyer.

I Tønsberg, Nøtterøy og Tjøme er det registrert til sammen 11.704 småbåter i småbåtregisteret. Dette understreker betydningen av den nære skjærgården utenfor Nøtterøy og Tjøme for rekreasjonsformål, både for dagsbesøk og for overnatting. I tillegg benyttes øyene av ferierende lenger inne i fjorden på vei sørover. Denne tilstrømningen setter store krav til forvaltningen av øyene, her må forvaltning og bevaring kombineres med muligheten for rekreasjon og opplevelse.

Det er fast bosetting på tre av øyene i dag, men det er i tillegg registrert rester av bosetting på hele 19 av øyene. Kombinasjonsbruk, landbruk, sjøfart, fiske, losvirksomhet har vært grunnlaget for bosetting.

Det er tre aktive bruk i skjærgården som driver husdyrhold, kjøttproduksjon på storfe og sauehold. Bruka ligger på tre forskjellige øyer og i tillegg til drift på egen øy driver de beiting og skjøtsel på 6 øyer i tillegg. I tillegg er det beiting og skjøtsel på 11 øyer. Disse driftes av husdyrholder på fastlandet. Naturvernforbundet driver slått på en av øyene. Det er tre øyer der det tidligere har vært landbruksdrift som ikke drives i dag. I tillegg er det mange hytter i området og området er svært attraktivt for rekreasjon og friluftsliv.

Fastboende (alle i Nøtterøy):

Søndre Årø: Familien Ueland, Marianne (20% stilling på land) og Morten (80% stilling på land), forpaktere, 2 barn,

Drift: Hereford og sauer, betydelig bruk av andre øyer som beiteområder (Gåsø, Masselø, Tørfest, Sandø, Burø og Vasskalven)

Hvalø: Familien Karlsen. Annabel (20% stilling på øya) og Fred (100% stilling på land), eier, 3 barn.

Drift: Sau.

Bjerkø: Familien Christiansen. Hilde (60% stilling på land) og Tom Eric (50% stilling på land), eier, 4 barn.
Drift: Skotsk Høylandskveg.

Øvrige øyer med jordbrukssdrift:

Nøtterøy: Østre Bolærne, Lindholmen

Tjøme: Østre og Vestre Bustein, Kløvningen, Store Ferder, Ildverket,

Øyer uten jordbruksdrift i dag (tidligere drift):

Nøtterøy: Mellom Bolærne, Vestre Bolærne, Nordre Årø, Skjellerøy, Ormøy, Roppestadholmen, Kjøleholmen, Vassholmen, Skrøslingen

Tjøme: Hoftøya, Tristein, Froungen

- Avgrensning av området
 - Kartfestet områdeavgrensning, i digital form
Under arbeid
 - Begrunnelse for avgrensning
Området dekker hele skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme, og dekker hele Ormø – Færder landskapsvernområde. Der grensene for verneområde deler øyer er hele øyene med i kulturlandskapsområdet (gjelder Sandø, Bjerkø og Vestre Bolærne).
- Samlet beskrivelse av verdiene i området:
Området bærer preg av å ha en lang jordbrukshistorie i kombinasjon med annen sjørelatert næring. Mange av øyene innehar en stor mosaikk av naturtyper med blanding av kultur- og naturbetingede vegetasjonstyper. Sandø er trolig en av landets rikeste lokaliteter med tanke på biologiske verdier med over 80 registrerte rødlistearter, og trolig finnes det mange flere. Det er registret 29 fornminner og en lang rekke kulturminner av nyere dato. Mange av øyene har lang bosettingshistorie og spor etter bosetting. Mange kulturminner er knyttet opp mot kombinasjon landbruk/skipsfart
- Fotodokumentasjon
Det er ikke gjennomført systematisk fotografering i forbindelse med områdeplanen. Dette må gjøres i forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplaner. Det finnes imidlertid mye fotodokumentasjon fra tidligere registreringsarbeid.

2.3 Utfordringer

- Motvirke gjengroing av kulturlandskapet
Det er av stor betydning at gjengroingen av kulturlandskapet på øyene ikke fortsetter. En fortsatt gjengroing vil redusere mulighetene for å ta vare på det biologisk mangfoldet, vil redusere mulighetene for friluftsliv på øyene og opplevelsen av de kulturminner som finnes der.
- Utnytte fragmentert kunnskap om biologisk mangfold
Det foreligger mye dokumentasjon om de biologiske forholdene på øyene i skjærgården. Dette er foreløpig en fragmentert kunnskap fra forskjellige institusjoner og konsulenter. Det er viktig at informasjonen sammenstilles til en helhetlig oversikt for øyene. Dette vil øke forståelsen og gjør den mer tilgjengelig.

- Sikre fast bosetting og drift.
Dagens drift er i stor grad knyttet opp mot de tre fastboende familiene i skjærgården. Det bør være et mål å legge forholdene til rette for fortsatt fast bosetting.
- Eiendomsforhold - allmennheten
Øyene er preget av fritidsbebyggelse og hytter med mange grunneiere. Det er en utfordring å samordne grunneiernes/hytteiernes ønsker og drift og skjøtsel av kulturlandskapet. Ønsket om et velstelt landskap er i stor grad sammenfallende, men drift og skjøtsel kan skape konflikter og diskusjoner. Båtturister og dagsturister er også en utfordring i skjøtselssammenheng.

2.4 Visjon/mål

- **Visjon**
Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme skal fungere som nasjonalt referanseområde og utstillingsvindu der viktige kulturlandskapsverdier opprettholdes og videreutvikles gjennom bruk og vern.

For å få til dette er det nødvendig å ha lokale eiere/brukere/forvaltere som i tillegg til å være primærprodusenter sikrer kontinuitet i skjøtsel og drift for å ta vare på nasjonalt viktige natur- og kulturhistoriske verdier.

- **Mål**

Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme skal:

- være kilde til kunnskap om og opplevelse av vår felles natur- og kulturarv
- formidle kulturminner, avspeile historien og fortelle hvordan menneskene før oss har levd
- bidra til at kunnskapen om de gamle driftsformene ivaretas
- være viktige leveområder for et stort mangfold av planter og dyr, med mange truede og sårbare arter

Inneholde et stort mangfold av kulturavhengige naturtyper, med vekt på naturmiljøer som er sjeldne, særegne, sårbare og artsrike

- ha en rik variasjon av kulturminner og kulturmiljøer
- være en del av omgivelsene vi lever i, påvirke oss og bidra til tilhørighet og identitet
- utgjøre en viktig ressurs for næringsutvikling

2.5 Skjøtsel og vedlikehold – tiltak

Biologisk mangfold

Alle øyene er preget av gjengroing, mens enkeltområder skjøttes svært godt av husdyr. Øyene har potensiale til å få fram større naturverdier gjennom rett skjøtsel på rett sted. Fortsatt beiting og vegetasjonsrydding vil være hovedaktivitetene framover. Spesielle lokaliteter og biotoper krever imidlertid spesiell oppfølging. Det er behov for å sammenstille eksisterende kunnskap og supplere med nye registreringer for å beskrive skjøtselsbehovene i detalj.

Enkelte naturtyper og lokaliteter er truet på grunn av folks bruk av områdene og besøksfrie områder bør vurderes for å spare vegetasjon og utsatte arter. ”Kulturlandskapskartlegging i

Nøtterøy og Tjøme kommuner, skjærgården øst”, BioFokus-rapport 20088-27, og ”Biologisk mangfold på Bolærne”, BM-rapport nr 15-2002 og i ”Skjøtselsplan for Gåsø”, Fylkesmannen 1996, gir eksempler på skjøtselstiltak.

Kulturminner

Øyene har omfattende kulturminner fra fornminner til minner fra den nære fortid i krigens dager. Disse kulturminnene spiller en vesentlig rolle i vedlikeholdet av befolkningens identitet og forståelse av regionens avhengighet av sjøen både som livsgrunnlag, Kulturminnene må imidlertid vedlikeholdes, områdene må skjøttes og historien må fortelles og levendegjøres. Det finnes mye kunnskap om den kulturarven som finnes på øyene, men bevaringen og formidlingen lider under at det er en økende grad av gjengroing på øyene. Iverksettingen av denne planen, vil bedre på de forholdene. Det vil deretter være kulturminnemyndighetens oppgave, sammen med lokale historielag å legge til rette formidlingen.

Det henvises også til ”Forvaltningsplan for sikrede friluftsområder i Nøtterøy/Tjømeskjærgården”, Nøtterøy og Tjøme kommuner 2001.

2.6 Lovverk – status og tiltak

- **Forankring i fylkesplan, regionale planer og handlingsprogram m.m. på lengre sikt**
Kystsonen er omtalt i begge de regionale planene som foreligger: Regional utviklingsstrategi Vestfold (RUV) og Fylkesdeplan for bevaring av kulturminner i Vestfold. I RUV’en understrekes behovet for samarbeid om forvaltning av kystsonen og at det er viktig å motvirke gjengroingen av kulturlandskapet og at ikke verdifulle og karakteristiske landskapstrekk blir ødelagt. Kulturlandskapspleien følges videre opp i fylkesdelplanen der det understrekes behovet for å ha kulturlandskapspleien forankret i en fylkesdekkende strategi.
- **Forankring i kommuneplaner**
I Nøtterøys kommuneplan er området ”Båndlagt – område vernet etter naturvernloven”. I Tjømes kommuneplan ligger området som LNF. Revisjon av arealdelen skal være ferdig før jul 2008.
- **Landskapsvernområde**
Det meste av skjærgårdsområdet som inngår i prosjektet omfattes også av Ormø-Færder landskapsvernområde, som ble etablert i 2006. Nøtterøy og Tjøme kommuner fikk i 2008 overført forvaltningsansvaret for verneområdet. Det betyr at kommunene vil stå for myndighetsutøvelse, skjøtsel og tilrettelegging, herunder behandling av søknader om dispensasjoner, merking og informasjon, rapportering av brudd på verneforskriften og rapportering om forvaltningen av området.

Kommunene vil også ha ansvar for utarbeiding av forslag til forvaltningsplan for landskapsvernområdet. Dette arbeidet vil bli startet opp ved årsskiftet, etter politisk behandling av prosjektplan i de to kommunene. Før oppstart vil det bli gitt melding til berørte grunneiere mv., som også vil bli invitert til innspill og annen medvirkning i tråd med vanlig fremgangsmåte, jf. DN-Håndbok 17-2001. Forvaltningsplanen forventes ferdigbehandlet vinteren 2011. Fylkesmannen skal godkjenne forvaltningsplanen.

Arbeidet med området som utvalgt kulturlandskap i jordbruket vil bli en del av underlaget for forvaltningsplanen for landskapsvernområdet.

Området er rikt på kulturminner. Det er registrert fornminner på 19 øyer og SEFRAK registrerte bygninger/bygningsrester på 11 øyer.

2.7 Kostnadsoverslag og finansiering

Kostnader og finansiering er spesifisert nærmere under pkt 3,4 og 5. Vi forutsetter at de ulike finansieringskildene prioriterer området ved fordeling av midler.

I kostnadsoverslaget er det lagt vekt på å sikre de fastboende brukerne et inntektsgrunnlag som er tilstrekkelig for framtidig drift og bosetting. Disse kostnadene kommer fram under tema næringsutvikling.

Element	Tiltak	Tidsrom	Investeringskostnad	Årlige kostnader
Biologisk mangfold,	se pkt 4		1.300.000	500.000
Kulturminner	Se pkt. 5		2 130 000	15 000
Næringsutvikling,	se pkt 3		3.920.000	1 140.000
Sum			7 350 000	1 655 000

3 Tiltak – evt. næringsutvikling

Skjærgården i Nøtterøy og Tjøme kommuner er meget populære feriemål, både for den lokale befolkningen på kortere turer, eller på lengre opphold ”på øya” eller for personer på gjennomreise fra indre Oslofjord til Sørlandskysten eller svenskekysten. Det meste av trafikken er konsentrert om tiden fra 23. juni til skolestart i midten av august.

Verdiskapingen som kan skje på disse øyene kan deles i tre kategorier:

- Den gir grunnlag for arbeidsplasser, produksjon og inntekt
- Den skaper og legger grunnlag for innsikt, forståelse, kunnskap, identitet, stedsforståelse, trygghet og samhold
- Den bidrar til vern, skjøtsel, bevaring og aktivisering av kulturarven ut fra et bærekraftig perspektiv.

For å få til verdiskaping i dette området, er det viktig å spille på den infrastruktur og de aktiviteter som allerede foregår der, enten det er fastboende, reiselivsbedrifter, leirskole, kystledhytte, andre organisasjoner som driver virksomhet eller de rene havneforholdene som gjør at tilstrømmingen av båtturister er stor.

De aller fleste som er i skjærgården er der for å rekreasjon, men de er svært åpne for å kombinere denne rekreasjonen med opplevelse. En tilrettelegging av kulturlandskapet vil kunne bidra til å øke denne opplevelsen. Tilretteleggingen bør skje både gjennom informasjon og skjøtsel. Disse to forholdene henger tett sammen.

Dagens drift er i stor grad knyttet opp mot de tre fastboende familiene i skjærgården og det er et mål å legge forholdene til rette for fortsatt fast bosetting og økt inntektsgrunnlag.

Alle driverne har deltidsstillinger på land, men ønsker å utvide sin landbruksdrift og bruke mer tid på skjøtsel i skjærgården hvis forholdene legges til rette. Det er ønske om å utvide virksomheten som ”kulturlandskapsentreprenører” i skjærgården. Brukerne uttrykker også ønske om å utvide inntektsgrunnlaget gjennom tilleggsnæringer som gårdsturisme og gårdsutsalg.

Forutsetninger:

Transport:

Drift av øyene krever sjøtransport. Skjærgårdstjenesten har båter som er egnet til transport av småfe, men ikke egnet for transport av storfe, for, driftsmidler og maskiner. I tillegg er det derfor behov for en flåte/lekter. I år isen legger seg er det behov for å kjøre råk

Det er også behov for å sikre adkomst på land for lagring og omlasting og å ruste opp bryggeanlegg på land og øyer.

Driftsbygninger:

Alle tre driftsenhetene har behov for å bygge ny eller ruste opp driftsbygningene. Dette er investeringer i millionklassen og forutsetter/en forutsetning for langsiktighet i husdyrholdet og dermed skjøtselen i skjærgården. Forhold rundt uteforing og gjødsehandling bør også utbedres.

Øvrig investeringsbehov:

Hvalø har eget aggregat for strømforsyning. En forutsetning for videre drift der er at strømforsyning sikres permanent gjennom kabel. Dette er en stor investering og bør løses i samarbeid med kommunen.

3.1 Kostnader næringsutvikling

Element	Tiltak	Tidsrom	Investeringskostnad	Årlige kostnader	Finansiering
Vidreutvikling av basisnæring				700 000	UKJ
Driftsbygninger	Nyanlegg/vedlikehold	2009-2012	3.220.000	50.000	IN, UKJ, egne midler
Brygger/transport, egne anlegg	Nyanlegg/vedlikehold	2009-2012	450.000	60.000	IN, RMP, UKJ, egne midler
Skjærgårdstjenesten	Transport	årlig		300.000	Skjærgårdstjensten UKJ, kommunene
Veier/drenering	Vedlikehold	2009	250.000	30.000	SMIL, RMP, UKJ
Strømforsyning Hvalø	Nyanlegg		?		Nøtterøy kommune
SUM			3.920.000	1 140.000	

UKJ – Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

RMP – regionalt miljøprogram

SMIL – spesielle miljøtiltak i landbruket

IN – Innovasjon Norge

4. Biologisk mangfold - kartlegging og skjøtelsesplaner

4.1 Kartlegging

Nøtterøy og Tjøme kommuners naturtypekartlegginger ble avgrenset til hovedøyene, og omfatter ikke arealer i skjærgården. Det er gjort spredte naturundersøkelser på øyene, men det er et stort behov for ytterligere kartlegging av naturtyper og artsmangfold i området, dette som grunnlag for å identifisere skjøtelsesbehov og -tiltak. I store områder er naturverdiene ikke, eller bare i liten grad undersøkt. Mange av registreringene som er foretatt gir få holdepunkter for å vurdere hvilken betydning beite og annen skjøtsel og kulturpåvirkning har for naturverdiene, og tilsvarende få anbefalinger om konkrete tiltak. Det er derfor også behov for sammenfattende vurderinger med større vekt på skjøtelsesaspektet.

Eksempler på interessante, større øyer:

Tjøme kommune

- Sandø: Tidligere øygårdsbruk. Naturverdiene delvis kartlagt. Usedvanlig rik og variert natur med flere kulturmarkstyper og et stort antall rødlistearter. Behov for ytterligere kartlegging.
- Burø: Tidligere øygårdsbruk. Naturverdiene ikke kartlagt.
- Froungen: Tidligere øygårdsbruk. Naturverdiene ikke kartlagt.
- Store Færder: Tidligere fast bosetting og dyrehold (fyrbetjeningen). Naturverdiene utenom fuglelivet i liten grad kartlagt.

Nøtterøy kommune

- Bjerkø: Øygårdsbruk i aktiv drift. Naturverdiene i liten grad kartlagt.
- Hvalø: Øygårdsbruk i aktiv drift. Supplerende undersøkelser 2008 av delområder.
- Nordre Årø: Tidligere øygårdsbruk. Supplerende undersøkelser 2008 av delområder.
- Bolærne: Kulturmark knyttet til tidligere småbruk m.m. Naturverdiene kartlagt, (3 øyer) behov for mer utdypende vurderinger av skjøtelsesbehov og -tiltak.

Flere andre øyer/holmer har innslag eller potensiale for verdifulle naturtyper hvor beite og andre skjøtselstiltak har lang tradisjon og betydning for naturverdiene. Et utvalg av disse bør også følges opp med nærmere kartlegging.

4.2 Skjøtelsesplaner

Det er et klart behov for å utarbeide skjøtelsesplaner i flere delområder, bl.a. for større øyer som nevnt. Dette er nødvendig for å utforme skjøtelsestiltak som er treffsikre ut fra hensynet til biologisk mangfold. Mangel på et slikt faglig underlag kan føre til utilsiktede virkninger av tiltak og tap av artsmangfold. Ytterligere kartlegging vil bidra til å avklare hvor behovet for skjøtelsesplaner er størst. Ut fra nåværende kunnskap er det behov for egne skjøtelsesplaner for følgende delområder, der det er dokumentert store naturverdier knyttet til kulturmarkstyper:

I arbeidet med skjøtelsesplanene er det viktig også å innarbeide hensyn til områdets landskapskarakter og helhet i kulturlandskapet.

Tjøme kommune

Sandø

Nøtterøy kommune

Søndre Årø

Bolærne

Hele området

Vi ser også for oss en felles skjøtselsplan for et utvalg andre øyer/holmer med mer oversikt-
lige forhold, i form av så vel generelle råd om skjøtsel som tiltak knyttet til avgrensede lokali-
teter.

4.3 Geologisk og biologisk mangfold m.m. - undersøkelser, rapporter og andre datakilder/referanser

Fagtema/referanse

Merknader:

Kulturlandskap

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap.
Fylkesmannen, 1994.

Gjelder bare Nøtterøy-delen av skjærgården

Det sentrale utvalget for registrering av verdifulle kulturlandskap. Sluttrapport, 1994.

” ”

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap.
Supplerende kartlegging av biologisk mangfold
2008. Ann Norderhaug, Bioforsk. Rapport til DN
under arbeid.

Gjelder Hvalø, Gåsø, Nordre og Søndre Årø

Naturmiljø og kulturlandskap

Naturmiljø og kulturlandskap på Nøtterøy..
Nøtterøy kommune, 1993

Generelt om forvaltning

Utredning fra en arbeidsgruppe om strategier for forvaltning av skjærgården. Fylkesmannen, 1996.

Gjelder både Nøtterøy og Tjøme kommuner

Verneplanen

Vern av viktige naturområder rundt Oslofjorden og Tele-

Bakgrunn, tabeller, oversikter

markskysten. Utredning for DN, 1999.	m.m.
Naturfaglige registreringer i Vestfold, "Oslofjordverneplanen" 1994-1996. Fylkesmannen, 1999.	Gjelder <u>Mellom-Bolærne</u> (hele øya), <u>Sandø</u> (store deler av øya), <u>Østre Bolærne</u> og <u>Østre Bustein</u> (avgrensede lokaliteter)
Verneverdige insekthabitater. Oslofjordområdet. NINA-oppdagsmelding, 1998.	Gjelder <u>Mellom-Bolærne</u> og <u>Sandø</u> (store deler av øyene)
Havstrand på Sørøstlandet. Regionale trekk og botaniske verdier. NINA forskningsrapport, 1994.	Gjelder <u>Sandø</u> , <u>Bjerkø</u> , <u>Gåsø</u> og <u>Mellom-Bolærne</u> (avgrensede strandområder)
Kvartærgeologiske registreringer i Vestfold. Uferdig manus. Rolf Sørensen, 1992.	Grunnlag for kvartærgeologisk verneplan som ikke ble videreført. Beskriver geologien <u>generelt</u> for hele skjærgårdsavsnittet, og i mer detalj for <u>Sandøya</u> (ytte deler)
Utkast til supplerende verneplan for sjøfugl i Vestfold fylke. Manus november 1993. Ole K. Spikkeland.	En rekke øyer/holmer
Fakta-ark for Ormø-Færder landskapsvernområde (del av høringsdokument)	Oppsummering av verneinteresser, referanser m.m.
Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap (se ovenfor)	Inngår som faglig underlag for forslaget om landskapsvern
Ormø-Færder landskapsvernområde Kgl.res. av 30.06.2006 med kart og bestemmelser	
Kartlegging av biologisk mangfold/naturtyper	
Biologisk mangfold på Bolærne Fort. Forsvarsbygg, 2003.	Gjelder <u>Østre</u> , <u>Mellom</u> og <u>Vestre Bolærne</u>
Kulturlandskapskartlegging i Nøtterøy og Tjøme kommuner, skjærgården øst. m.m. Biofokus, 2008.	Gjelder <u>Sandø</u> , <u>Vasskalven</u> og <u>Søndre Årø</u>
En undersøkelse av sommerfuglfaunaen på <u>Østre Bolærne</u> i 2006. Voith og Berggren, 2007.	
Inventering av gul hornvalmue i Nøtterøy kommune. Notat fra SABIMA/NBFs trua art-prosjekt. Hanssen & Grøstad, 2008.	Gjelder bl.a. <u>Leistein</u> , <u>Lille Rauer</u> , <u>Ramsholmen</u> , <u>Trollholmen</u> , <u>Store Hui</u> og <u>Skjellerø</u> . Omfatter også enkelte andre plantearter/naturtyper.

Lokaliteter av utsatte plantearter i Vestfold fylke. Rapport til Fylkesmannen, 1984. Tonje Økland, Botanisk Hage og Museum.

Gjelder lokaliteter på Østre Bustein, Trollholmen, Ramsholmen, Skjellerø, Lille Rauer, Østre Bolærne, Sandø og Nordre Årø

Artsliste fra entomologisk ekskursjon til Mellom-Mellom-Bolærne juni 2006

Entomologer fra NTNU og UiO, undersøkte særlig billefaunaen.

Skjøtselsplaner

Skjøtselsplan og biologisk tilstandsrapport for Gåsø. Fylkesmannen, 1996.

Gjelder store deler av øya

Botaniske registreringer og skjøtselsplan for Østjordet og områdene omkring, Vasskalven. Bioforsk, 2005.

Sammendrag på hjemmesiden, rapporten ikke lagt ut her

Forvaltningsplaner

Forvaltningsplan for sikrede friluftsområder i I Nøtterøy/Tjømeskjærgården, Nøtterøy og Tjøme Kommuner 2001

Databaser

DNs naturbase

Gjelder naturtypelokaliteter på Sandø, Bolærne, Hvalø, Gåsø, Søndre og Nordre Årø m.fl. som er identifisert og avgrenset på grunnlag av fagrapporter i verneplanen

Artsdatabankens rødliste og artskart

Gjelder stedfestede funn av rødlistede og andre plante- og dyrearter. Ikke undersøkt nærmere. Ikke undersøkt nærmere

UiOs sopp-, lav- og karplantedatabaser

Andre datakilder

Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13, 2. utg. 2006. Rev. 2007. Skjøtselsboka, Landbruksforlaget 1999 Bygdebøker o.l.

Ikke undersøkt nærmere. Sandøs historie skal være beskrevet i egen utgivelse.

Hovedfagsoppgaver o.l.

Ikke undersøkt nærmere

Grunneieres kunnskap og erfaring
Flyfoto
Ortofoto
Kart

4.4 Tiltak, restaurering og skjøtsel

BioFokus gjennomførte på oppdrag av fylkesmannen en kulturlandskapskartlegging av tre øyer i området høsten 2008 som en følge av prosjektet utvalgte kulturlandskap. Hensikten var å få fram skjøtelsbehov på et utvalg av øyer. Bolærne var registrert tidligere.

Ut fra kartlegging av biologisk mangfold på Sandø, Vasskalven, Søndre Årø og Bolærne er følgende skjøtelsbehov registrert.

SANDØ

15 lokaliteter, samlet areal ca. 115 daa

Skjøtelsbehov: 9 lokaliteter, ca. 90 daa

- Naturbeitemark (4 lokaliteter, ca. 32 daa)
Tiltak: Beite/rydding (2), beite/slått (1), beite (1)
- Sandstrand (2 lokaliteter, ca. 55 daa)
Tiltak: Fjerning av rynkerose (store bevoxsninger!)
- Sand- og grusstrand (3 lokaliteter, ca. 5 daa)
Tiltak: Vegetasjonsrydding (begrenset behov)

Annet skjøtelsbehov:

- Tynning/rydding av et avgrenset areal (noen få dekar) med gjengrodd hagemark (ingen naturtype etter DN-håndboken i dag, men kan bli det!)

Fri utvikling (ingen skjøtsel): 6 lokaliteter, ca. 25 daa

- Rik sumpskog (1)
- Rik edelløvskog (1)
- Tangvoller (4)

VASSKALVEN

1 lokalitet, areal ca. 2daa

Ikke skjøtelsbehov (rik sumpskog)

SØNDRE ÅRØ

12 naturtypelokaliteter, samlet areal ca. 96 daa

Skjøtelsbehov: 12 lokaliteter

- Strandeng og strandsump (6 lokaliteter, ca 34 daa)
Tiltak: Fortsatt beite
- Rik sumpskog (1 lokalitet, ca. 58 daa)
Tiltak: Hogst av gran, tynning i svartor, beite
- Naturbeitemark (1 lokalitet, mindre enn 1 daa)
Tiltak: Beite
- Store, gamle trær (4 lokaliteter, ca. 5 daa)
Tiltak: Fristille trær og kroner, fjerne oppskyttende kratt

Annet skjøtselsbehov:

- Tynning/rydding av tre avgrensede arealer (størrelsesorden ca 20 daa) med gjengrodd hagemark (ingen naturtype etter DN-håndboken i dag, men kan bli det!)

BOLÆRNE**14 lokaliteter, samlet areal ikke tilgjengelig****Vestre Bolærne: 2 lokaliteter**

Skjøtselsbehov:

- Kulturlandskap (Kalveenga)
Tiltak: Bør kanskje slås (kommunen rydder/skjøtter denne som friområde)

Fri utvikling:

- Urskog/gammelskog (størstedelen av øya, naturreservat)

Mellom Bolærne: 10 lokaliteter (omfatter størstedelen av øya)

Skjøtselsbehov:

- Kulturlandskap (1)
Tiltak: Slått, fjerning av granplantefelt
- Strandeng og strandsump (2)
Tiltak: Forsiktig skjøtsel ved gjengroing

Annet skjøtselsbehov:

- Rundt Grevestuen: restaurere hage
- Eng midt på øya (ikke naturtype): Bør kanskje slås

Fri utvikling:

- Rik edelløvskog (4)
- Urskog/gammelskog (1)
- Tangvoller (2)

Østre Bolærne: 2 lokaliteter

Skjøtselsbehov:

- Strandeng og strandsump (plantefredningsområde)
- Kalkrike enger

Tiltak: Forsiktig skjøtsel ved gjengroing

4.4 Kostnader biologisk mangfold

Element	Tiltak	Tidsrom	Investerings- kostnad	Årlige kostnader	Finansiering
Planlegging og tilrettelegging	Kartlegging/Skjøtselsplaner	2009- 2010	300.000		
	Dyr på beite	årlig		200.000	RMP

Verdifull kulturmark	Arealtilskudd <i>Verdifull kulturmark og innmarksbeite</i>	årlig		180.000	RMP, UKJ
	Rydding	2009-2012	500.000	50.000	SMIL, RMP, UKJ
	Gjerding	2009-2012	300.000	40.000	SMIL, RMP, UKJ
Steingjerder	Istandsetting Vedlikehold	2009-2012	200.000	30.000	SMIL, RMP, UKJ
Sum			1.300.000	500.000	

UKJ – Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

RMP – regionalt miljøprogram

SMIL – spesielle miljøtiltak i landbruket

5. Skjøtsels-, restaurerings- og vedlikeholdsplaner - kulturminner

5.1 Innholdet i planene

Skjærgården utenfor Nøtterøy og Tjøme i Vestfold fylke omfatter til sammen 63 større og mindre øyer. Det er en stor variasjon i forekomsten av kulturminner i området fra de eldste tider og fram til krigens dager. Det er hele 19 øyer som har fornminner registrert i Askeladden, mens 11 øyer har bygninger eller bygningsrester registrert i SEFRAK. Ut over disse registreringene, er det gjort lokale registreringsarbeider i begge kommuner, noe som har ført til at det er registrert kulturminner på ytterligere 25 øyer. Det arbeides med å kvalitetssikre og eventuelt registrere disse.

Et så stort område fordrer at det prioriteres ut fra flere hensyn når det gjelder hvilke kulturminner det skal fokuseres på:

- Bevaringsbehovet
- Formidlingspotensialet
- Identitetspotensialet
- Verdiskapingspotensialet (økonomisk og samfunnsmessig verdiskaping)
- Tilgjengelighet
- Skjøtselsbehov

På dette grunnlag prioriteres følgende øyer for tiltak:

Øy	Kulturminner	Kulturlandskap
Mellom Bolærne	Store gravrøyser Sivile og militære hustufter, blant annet etter fangeleir fra WWII Grevestua Steingjerder	Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting før
Søndre Årø	Gravrøyser Kontinuerlig jordbruksdrift fra 1593 Steingjerder	Arealer i aktiv drift med bosetting nå
Ildverket	Bosetting i 80 år	Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting

		før
Store Ferder	Fyr fra 1697 Fornminner Bosetting fra 1698 til 1868 Steingjerder	Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting før
Skjellerøy	Gravrøyser Nyere militærhistorie Industrihistorie Steingjerder	Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting før
Steinkloss	Hustufter Steingjerder	Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting før

Det er et tilbakevendende spørsmål hvilken ramme for kulturminnene man ønsker å bevare og formidle, er det nåtidens kulturlandskap eller er det fra et tidligere tidspunkt. Siden situasjonen var annerledes på øyene bare for 50 – 60 år siden og mye av avfolkningen av øyene skjedde i første halvdel av 1900-tallet, har vi valgt at landskapet skal tilbakeføres til status i 1950-årene. På den tiden var det mer aktivitet på øyene, blant annet mye mer beite og slått på de øyene som ikke var bebodd.

De foreslåtte tiltakene er utarbeidet på grunnlag av muntlige overleveringer og ikke befaringer. Unntak er de bygningsmessige forslagene som er basert på tilstandsrapport.

Nærmere beskrivelse av disse øyene, og de øvrige 57 finnes i vedlegg til planen.

5.2 Automatisk freda kulturminner

I Vestfold skjer det en oppdatering av Askeladden. Alle fylkets kommuner skal være dekket i løpet av en femårsperiode fram til 2012. Tjøme vil bli gjennomgått i 2009 og på grunn av det pågående prosjektet med utvalgte kulturlandskap, er det naturlig å prioritere Nøtterøy også høyt.

Øyene har i dag til sammen 29 oppføringer i Askeladden. Det er til sammen 13 oppføringer på de utvalgte øyene.

Behovene er som følger:

Øy	Tiltak
Mellom Bolærne (5)	Gravrøysene ryddes og merkes
Søndre Årø (4)	Gravrøysene ryddes og merkes
Store Ferder (2)	Hustufter og øvrige teknisk-industrielle minner ryddes og merkes
Skjellerøy (2)	Gravrøysene ryddes og merkes

5.3 Andre kulturminner som ikke er bygninger

Øy	Tiltak	Kommentarer
Mellom Bolærne	Landskapet fra Grevestuen åpnes mot sjøen Karpedammen renses og settes i stand	Øya er meget populær og brukes mye. Den brukes også mye av de aktivitetene som finner sted på

	Hustufter på sydsiden ryddes og deretter skjøttes Fangeleiren og den tilhørende gravplassen ryddes og merkes	Østre Bolærne. Nøtterøy kommune er eier.
Søndre Årø		Denne øya er meget populær blant båtfolket. Viktig at det som det legges til rette for, kan skape grunnlag for inntektsskaping for de fastboende.
Ildverket	Hustufter ryddes og merkes Øya generelt ryddes	Øya er meget populær blant båtfolket. Oslofjordens friluftsråd er engasjert på øya blant annet gjennom kystledhytte. Sauer på øya.
Store Ferder	Det merkes og legges til rette med informasjon	Spennende øy, men noe langt ut i havgapet. Kan brukes i skolesekksammenheng
Skjellerøy	Øya ryddes og det settes opp informasjon.	Øya er meget populær blant båtfolket. Skjærgårdstjenesten er aktiv i skjøtselen av denne øya.
Steinkloss	Skjøtsel i samarbeid med Naturvernforbundet	Øya er meget populær blant båtfolket Naturvernforbundet er engasjert på denne øya. Den skjøttes med ljå.

5.4 Bygninger

Grevestuen på Mellom Bolærne ble laftet i 1840-årene av Peder Anker Wedel Jarlsberg. Det er utarbeidet tilstandsrapport på bygget med følgende konklusjoner og anbefalinger:

Kommentar: Tilstand på bygget er ganske god. Imidlertid fins skader og tilstander som bør sjekkes nøyer:

Murer og fundamenter: Ser ok ut. Kryperom / rom under 1. etasjes gulv er ikke undersøkt.

Yttervegger I tak:

- Noen panelbord i gavler bør skiftes / erstattes.
- Treverket er tørt og bør behandles (tjæres).
- Råte under raft, se s. 4 i billedmaterialet. Bord må skiftes. Lekkasje i tak?
- Vinduer og dører må sjekkes utvendig mht kitt og maling.

1. etasje:

Rom 1-1:

- Tegn på angrep av stripet borebille i vegg mot syd / under trapp.
- Et gulvbord må skiftes. .

Rom 1-2:

- Råte i overkant av vindu.
- Grue har store mur- og puss-skader.

Rom 1-3:

- Ingen spesielle merknader.

2. etasje:

Rom 2-1:

- Angrep av stripet borebille.

Rom 2-2:

- Panel skadet bak pipe.

Rom 2-3:

- Peis har skader i mur og puss.
- Dør til balkong må skrapes og males (utv.)
- Skade i tak over balkong (bord må repareres.)

Loft:

- Store hull i gavl-kledning. Bord må skiftes. (Hakkespett).
- Vindu i gavl mot nord må repareres.
- Pipe har skader i puss.
- Undertak (bord med bark) har vært angrepet av myk borebille.

Generelt: Pga omstendighetene i bygget (fuktighet og lite bruk) har det flere steder vært angrep av borebiller. Dette bør sjekkes av skadedyrfirma.

Når det gjelder kostnader, er det litt vanskelig å gi et konkret anslag, fordi det ofte dukker opp litt mer når man begynner å reparere slike skader. Det er best å få et overslag fra murer og snekker/byggmester.

Bygget blir i dag benyttet av leirskoleklasser fra Østre Bolærne

Øy	Tiltak
Mellom Bolærne (1)	Opprusting av Grevestuen i henhold til tilstandsrapport, dog ikke ut over en generell istandsettingstilstand uten at man vet hva bygget skal brukes til og hvordan drift skal finansieres. Målgruppe må defineres: leirskole og/eller allmennheten.
Søndre Årø	

5.5 Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme – oversikt over bosetting og drift på øyene

	Automatisk fredet	Andre kulturminner, ikke bygninger	Bygninger (SEFRAK)	Ingen kulturminner
Arealer i aktiv drift med bosetting nå	Bjerkøy Søndre Årø Hvalø	Bjerkøy	Bjerkøy Søndre Årø	
Arealer i aktiv drift (herunder beiting med RMP) uten bosetting nå, men med bosetting før	Gåsøy	Burø Vasskalven Masseløy Tørfest Steinkloss Sandø	Sandø	
Arealer i aktiv drift (herunder	Kløvningen Store Ferder	Ildverket	Lindholmen Østre Bolærne	Vestre Bustein Østre Bustein

beiting med RMP) uten bosetting før og nå				Leistein Galten
Arealer ute av aktiv drift uten bosetting nå, men med bosetting før	Vestre Bolærne Mellom Bolærne Skjellerøy Kjøleholmen Hoftøya Tristein	Ormøy Roppestadholmen Froungen	Mellom Bolærne Kjøleholmen Nordre Årøy Vassholmen Skrøslingen Tristein	
Arealer ute av aktiv drift og uten bosetting før og nå	Espelund Skarvesetet Store Hui	Langeskjæra Haneflu Barneskjær Garnholmen Trollholmen Langholmene Ramsholmen Lille Hui Lille Rauer		Ekornhomen Fjærskjær – N Sviveskallen Store Rauer Hestskjær Bukholmen Reieren Mostein Buskholmen Langøya Uleholmen
Arealer uten driftsmuligheter	Havskåren Fjærskjæra – T Knappen Gloskjær	Klauer Helleholmen Fulehuk Rønneskjæra Vierskjæra		

5.6 Kostnadsoverslag - kulturminner

Element	Tiltak	Tidsrom	Investerings- kostnader/ engangskostna der	Årlige kostnad er	Finansi- ering
Planlegging og tilrettelegging	Askeladden	2009	200.000		RA, VFK, FMLA
Rydding	* Gravrøyser på M.B., Søndre Årø, Store Ferder og Skjellerøy. * Karpedam på Mellom Bolærne * Hustufter på M.B. og Ildverket	2009	200 000		SMIL, UKJ
Merking/innfor- r-masjon	* Fornminner på M.B., Søndre Årø, Store Ferder og Skjellerøy * Fangeleir med mer og Grevestuen på M.B.	2010	30.000		UKJ
Skjøtsel	* Gravrøyser på M.B., Søndre Årø, Store Ferder og Skjellerøy. * Karpedam på Mellom Bolærne * Hustufter på M.B., Store Ferder og Ildverket	2010 - 2015		15 000	UKJ, RMP
Istandsetting - forberedelse	Grevestuen	2009	200.000		NKMF
Istandsetting	Grevestuen	2010	1 500 000		NKMF, VFK

Sum	2 130 000	15 000	
------------	------------------	---------------	--

RA - Riksantikvaren

VFK- Vestfold fylkeskommune

FMLA – Fylkesmannens landbruksavdeling

UKJ – Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

RMP – regionalt miljøprogram

SMIL – spesielle miljøtiltak i landbruket

NKMF – Norsk kulturminnefond

